

Tendințe seculare ale economiei românești în context european - 1900-2000 -

Evoluții - dinamici - ritmuri (I)

prof. dr. Gh. DOBRE

1. Privită dintr-o perspectivă seculară evoluția economiei românești în veacul recent încheiat ni se impune atenției, înainte de toate, prin sporul și ritmul de creștere al PIB-ului înregistrate în acel timp. Astfel, în perioada 1900-2000 valoarea acestui indicator sintetic s-a mărit de peste 6,5 ori, și aceasta într-un ritm mediu anual de 1,9%. Asemenea rezultate, pe o durată atât de mare de timp, nu au mai fost înregistrate în nici una din

epociile anterioare de istorie românească. Referindu-ne, bunăoară, la perioada 1820-1900, indicatorul, mai sus pomenit, se mărește numai de 2,8 ori, într-un ritm mediu doar de 1,3%.

2. Datele acestea vor căpăta o relevanță deosebită dacă, prin comparație, le vom asocia și altor evoluții economice parcuse, în același timp, pe teritoriul continentului nostru.

Tabelul nr. 1

PIB-ul european, 1820-1900-2000

Anii	EUROPA		EUROPA DE VEST		EUROPA DE EST		ROMÂNIA	
	1820=100	1900=100	1820=100	1900=100	1820=100	1900=100	1820=100	1900=100
1820	100	24	100	44	100	25	100	35
1900	423	100	426	100	403	100	284	100
2000	4310	1018	4497	1056	2985	740	1873	660

Din aceste cifre reies mai multe deduceri. În primul rând trebuie menționat faptul că în ultimele două secole Europa, în ansamblu, și pe zone principale a înregistrat creșteri continuu ascendente de o anvergură necunoscută înainte vreme.

Apoi, de reținut, că cea mai mare creștere, pe ansamblu și pe zone, a fost înregistrată în ultimul secol, respectiv între 1900-2000. Economia Europei, în general, a Europei Apusene și Estice, în special, din secolul XX reprezintă civilizația economică contemporană a unui continent greu încercat de istorie: războaie mondiale, crize economice, revoluții etc.

În același timp datele mai scot la iveală faptul că în ultimele două secole economia pe continentul nostru a parcurs o evoluție inegală între diferitele sale zone geografice componente. Între 1820-1900 economia Europei Apusene s-a mărit de aproape 4,3 ori, într-un ritm mediu de 1,8%, iar a Europei Răsăritene de 4 ori, într-un ritm de 1,7%. Dar între 1900-2000 în Europa Occidentală economia a crescut de peste 10,5 ori, într-un ritm mediu de 2,4%; în Est creșterea a fost de 7,4 ori, într-un ritm mediu de 2%. Lesne se poate observa, de asemenea, că secolul al XX-lea continuă, dar și am-

plifică inegalitățile apărute înainte vreme, dând naștere la simțitoare decalaje economice între cele două zone europene pomenite. Ritmul vest-european în 1820-1900 era superior ritmului est-european cu 5%, dar între 1900-2000 depășirea era de 20%.

Cât privește România, curba evoluției economice este mai apropiată de cea a Europei Răsăritene, decât de cea a vestului european. Ritmul PIB-ului românesc între 1820-1900 era inferior ritmului vest-european cu 25% și cu 15% celui est-european; între 1900-2000 datele erau cu 17% și, respectiv, cu 5% mai scăzute. În schimb, în România intensitatea ritmului între 1900-2000 și 1820-1900

(1,9:1,6), era mai mare decât în Vest (2,4:1,8) și în Est (2:1,7).

În rezumat, începând cu secolul XX economia Europei se înscrie pe un traseu de evoluție necunoscut înainte, caracterizat prin crearea a două "benzi" de derulare a vieții economice în Vest și în Est, cu viteze diferite și, respectiv, cu forme de manifestare deosebite. La baza acestui traseu a stat fenomenul cunoscut în istorie sub numele de "revoluție industrială". Asupra acestuia vom mai reveni.

3. Până atunci să privim mai îndeaproape evoluția economiei românești, în contextul ei european din veacul al XX-lea.

3.1. O primă imagine, de ansamblu, ne-o oferă datele cuprinse în tabelul nr. 2.

Tabelul nr. 2

PIB-ul în România și în alte zone europene 1900-1950-2000

Anii	ROMÂNIA		EUROPA		EUROPA DE VEST		EUROPA DE EST	
	1900=100	1950=100	1900=100	1950=100	1900=100	1950=100	1900=100	1950=100
1900	100	52	100	50	100	50	100	50
1950	194	100	200	100	201	100	198	100
2000	660	340	1018	508	1056	525	740	357

Ce rezultă din aceste date?

Mai întâi că între 1900-2000, Europa, împreună cu toate zonele ei componente, a înregistrat creșteri ascendente între 10,6 ori (Europa de Vest) și 7,4 ori (Europa de Est), inclusiv 6,6 ori (România).

În al doilea rând, creșterile semnalate între 1950-2000 sunt, la toate palierele, mai mari decât cele dintre 1900-1950.

Viața economică a Europei, inclusiv a României, este un rezultat nemijlocit al creșterilor realizate în ultima jumătate de

secol. Pe ansamblul Europei, între 1950-2000 indicele de creștere al PIB-ului era de 508%, față de numai 200% între 1900-1950; în apusul Europei același indice era de 525% față de 202%; în estul Europei mărimea acestuia era de 357% față de 198%. În România PIB-ul s-a mărit de 3,4 ori între 1950-2000 față de 1,9 ori între 1900-1950.

O expresie concentrată a celor de mai sus-menționate o aflăm și în tabelul nr. 3.

Tabelul nr. 3

Ritm mediu anual de creștere al PIB-ului României și altor zone europene

Perioada	ROMÂNIA în %	EUROPA în %	EUROPA DE VEST în %	EUROPA DE EST în %
1900-1950	1,3	1,4	1,4	1,3
1950-2000	2,5	3,3	3,4	2,6
1900-2000	1,9	2,3	2,4	2,0

Se desprinde lesne că: a) economia României a crescut cu o intensitate mai

mare între 1950-2000 decât între 1900-1950; b) ritmurile înregistrate s-au situat

sub nivelul ritmuriilor europene (V și E). În ambele cazuri însă momentul despărțitor, selectat pentru departajarea mărimii intensităților de creștere economică în secolul XX, în România și pe întreg continentul este, credem, relevant.

Și această relevanță nu se dezvăluie nu atât prin conotația sa pur calendaristică (mijlocul secolului), cât mai ales prin

cea de substanță economică. Anul 1950 marchează încheierea unei etape și începutul unei alte etape de creștere economică a României și a altor țări și zone europene.

3.1.1. Ce a însemnat etapa 1900-1950 ?

Informația cantitativă necesară unui răspuns la obiect ne-o oferă tabelul următor.

Tabelul nr. 4

Dinamica PIB-ului României și al altor zone ale Europei 1900-1950 (ani diferiți)

Anii	ROMÂNIA			EUROPA			EUROPA DE VEST			EUROPA DE EST		
	1900 =100	1913 =100	1938 =100	1900 =100	1913 =100	1938 =100	1900 =100	1913 =100	1938 =100	1900 =100	1913 =100	1938 =100
1900	100			100			100			100		
1913	126	100		130	100		130	100		130	100	
1938	195	155	100	147	113	100	147	113	100	195	111	100
1950	194	154	99,5	200	154	137	201	155	137	198	152	137

Reiese că România, până la primul război mondial (1913) a înregistrat o creștere apropiată de creșterea europeană și aceasta, atât pe ansamblul continentului, cât și pe zone (Vest și Est): 126% ~ 130%.

Între 1913 și 1938, adică, în ajunul celor două conflagrații mondiale țara noastră a cunoscut o creștere impresionantă, de peste 55% și care, cel puțin teoretic, depășea creșterile economice din toate zonele europene amintite. În schimb, în etapa următoare, până în 1950, în România are loc o scădere a PIB-ului (e adevărat nesemnificativă), pe când în alte zone ale Europei creșterile sunt pozitive,

de ordinul a peste 35%.

Relevante sunt și ritmurile medii anuale de creștere.

Înainte de primul război mondial PIB-ul românesc înregistrează un ritm mediu apropiat de cel vest și est-european (95%); în etapa următoare, adică în anii interbelici, ritmul românesc depășește ritmurile celorlalte două zone de peste 3,5 ori; iar în ultima etapă, marcată de război, ritmul nu este de natură decât să mențină cât de cât economia țării la nivelul antebelic, pe când, în alte zone acesta din urmă este depășit prin ritmuri considerabil superioare.

Tabelul nr. 5

Rata medie anuală a PIB-ului în România și în alte zone europene 1900-2000

Perioada	ROMÂNIA în %	EUROPA în %	EUROPA DE VEST în %	EUROPA DE EST în %
1900-1913	1,9	2,0	2,0	2,0
1913-1938	1,8	0,5	0,5	0,4
1938-1950	-0,05	2,6	2,6	2,6

3.1.2. Dar etapa 1950-2000 ?

Urmărind evoluția economică dintre anii 1950-2000, pe curba descrisă de

același indicator sintetic - PIB, obținem imaginea cantitativă din următorul tabel.

Tabelul nr. 6

Dinamica PIB-ului României și al altor zone ale Europei 1950-2000 (ani diferenți)

Anii	ROMÂNIA			EUROPA			EUROPA DE VEST			EUROPA DE EST		
	1950 =100	1973 =100	1990 =100	1950 =100	1973 =100	1990 =100	1950 =100	1973 =100	1990 =100	1950 =100	1973 =100	1990 =100
1950	100			100			100			100		
1973	375	100		295	100		295	100		298	100	
1990	416	111	100	422	143	100	430	146	100	358	120	100
2000	340	90	82	508	172	120	525	178	122	374	104	104

PIB-ul românesc la momentul 1973 față de 1950 era de peste 3,7 ori mai mare și întrecea astfel creșterile corespunzătoare atât din vestul, cât și din estul Europei. Peste aproape două decenii situația se schimbă; același indicator sintetic este depășit de creșterea PIB-ului atât din Vest, cât și din Est. Și aceasta datorită faptului că în 1990 PIB-ul românesc întrecea nivelul anului 1973 cu doar 11%, pe când în alte zone depășirea era de între 46-20%.

În ultimul deceniu, 1990-2000, situația este catastrofală; în 2000 PIB-ul românesc era, față de 1990, mai scăzut cu 18%, ajungând astfel la un nivel pe care îl întâlnim doar înainte de 1873, adică cu aproape trei decenii în urmă. Diferența față de ritmurile aceluiși indicator în 2000 față de 1990 în celealte zone europene este considerabilă. O atestă fără putință de tăgadă și informațiile din tabelul următor.

Tabelul nr. 7

Ritmurile medii anuale ale PIB-ului României și ale altor zone europene, 1950-2000 (ani diferenți)

Perioada	ROMÂNIA în %	EUROPA în %	EUROPA DE VEST în %	EUROPA DE EST în %
1950-1973	5,9	4,8	4,8	4,9
1973-1990	0,6	2,1	2,2	1,0
1990-2000	-2,0	1,8	2,0	0,4 ^(x)

x) În 1998 ritmul era de - 0,1%.

Într-o primă etapă 1950-1973 ritmul românesc întrecea ritmurile înregistrate în alte zone europene cu peste 20%. În etapa următoare, 1973-1990, mărimea respectivului ritm românesc scade vertiginos, (la 10% față de cel anterior), situându-se în felul acesta sub ritmurile înregistrate în Vest și Est, cu 40-70%.

În ultimul deceniu ritmul PIB-ului României este pe o treaptă extrem de scăzută, situație nemaiîntâlnită nicicând înainte. Valoarea sa se detasează în minus, înainte de toate, de ritmul occidental. Dar acestea se distanțează chiar și de ritmul PIB-ului răsăritean. Chestiunea

este deja cunoscută în literatura de specialitate și nu aici este locul de a realua și analiza mai amănunțit.

3.1.3. Evoluția economiei românești, cu luarea în considerație a contextului ei european, ca și a etapelor parcuse timp de un secol, ne înfățișează un tablou demn de atenția oricărui analist contemporan. Sintetizăm cele expuse până acum în cuprinsul următorului tabel.

Observăm, mai întâi, că valoarea medie a PIB-ului european - magistrala de referință a celorlalte zone continentale - s-a înscris pe o curbă liniară dreaptă în prima jumătate de secol și pe una expo-

nențială, în cea de-a doua jumătate de veac. După cum remarcăm deja, momentul de cotitură pentru întreg secolul al XX-lea l-a constituit anul 1950. Înainte de acest moment evoluția a fost mai mult, sau mai puțin lentă, pe când după acest

moment ea a fost categoric accelerată. Per total, trecerile de la o etapă la alta, pe parcursul întregului secol, la nivel european, au fost însă relativ mari, coeficientul de variație marcând 0,40% (o cifră normală =15% n.n.).

Tabelul nr. 8

Dinamica PIB-ului României în context european între 1900-2000

Anii	ROMÂNIA		EUROPA		EUROPA DE VEST		EUROPA DE EST	
	1900=100	în lant	1900=100	în lant	1900=100	în lant	1900=100	în lant
1900	100		100		100		100	
1913	126	126	130	130	130	130	130	130
1938	195	155	147	113	147	113	145	111
1950	194	99,5	201	137	201	137	198	137
1973	728	376	593	295	593	295	590	298
1990	808	111	847	143	865	146	709	120
2000	660	82	1018	120	1056	122	740	104

O traiectorie aproape identică cu cea europeană în genere, a avut-o evoluția economiei țărilor vest-europene, fapt explicabil, de altminterea, ținând seama de faptul că peste 80% din PIB-ul Europei revineau occidentului european.

În țările din estul Europei curba pe care s-a înscris evoluția PIB-ului a urmat îndeaproape linia de evoluție a Europei până prin 1973. După care, păstrându-se alura ascendentă, se situează sensibil sub traiectoria europeană, rămânând ca atare până la sfârșitul veacului. Evoluția României s-a înscris, în schimb, pe o

traiectorie parabolică.

Curba pe care a traversat-o PIB-ul românesc s-a situat sub cea europeană până pe la 1913, după care, până la mijloc de secol continuă deasupra liniei de evoluție vest și est-europeană, coboară în 1950 sub celelalte linii de evoluții, iar până în 1973 urcă simțitor peste curbele deja pomenite, ca după 1990 să coboare în profil cu toate traiectoriile urmate de PIB-ul vest și est-european.

3.1.4. O atare evoluție s-a răsfărtit și în poziția sa europeană.

Tabelul nr. 9

Ponderea PIB-ului României în PIB-ul european, 1900-2000 (ani diferenți)

Anii	EUROPA	EUROPA DE VEST	EUROPA DE EST
1900	1,3	1,4	10,6
1913	1,2	1,4	10,3
1938	1,7	1,9	14,3
1950	1,2	1,4	10,4
1973	1,5	1,8	13,1
1990	1,2	1,3	12,1
2000	0,8	0,9	9,5

Datele sunt semnificative din diferite unghiuri de vedere. Asupra unora vom mai reveni în cele ce urmează. Deocamdată aici atrage atenția următoarele:

a) între 1900-2000 ponderile cele mai ridicate deținute de România în cele trei paliere europene comparate revin anului 1938;

- b) și invers, cele mai coborâte ponderi le întâlnim în anul 2000;
- c) variația rezultată dintre a) și b) era: în cazul Europei de 2,125; în cazul Europei de Vest de 2,111 și în cazul Europei de Est de 1,505. De unde rezultă că față de "Europa de Vest" PIB-ul țării noastre era mai "fluctuant", iar față de Europa de Est el apare mai "constant";
- d) în prima jumătate de secol variațiile, în ordinea menționată, erau de: 1,416, 1,357 și 1,320, România avea astfel aici o poziție relativ "stabilă";
- e) în ultima jumătate de veac datele erau de: 1,875, 2000, 1,378, ceea ce conduce la constatarea că diferențele au crescut nu numai față situația anterioară.

oară (1900-1950), dar și față de diferențele paliere "europene". Cea mai mare diferență se constată în palierul "vest-european" (2000), iar cea mai coborâtă în cel "est-european". Fluctuațiile ponderale constituau trăsătura obișnuită a acestei perioade.

3.1.5. Dar dincolo de aceste fluctuații datele prezентate ne oferă numai o parte din "contextul" european al evoluției economiei noastre naționale, exprimată prin valoarea PIB-ului total pe parcursul unui veac.

O altă importantă parte o constituie populația - resursă și beneficiară - a PIB-ului respectiv.

Vom vedea în continuare cum a evoluat deci, populația României și a altor zone europene în perioada analizată.

Tabelul nr. 10

Dinamica populației României și contextul european, 1900-2000 (ani diferenți)

Anii	ROMÂNIA		EUROPA		EUROPA DE VEST		EUROPA DE EST	
	1900=100	în lanț	1900=100	în lanț	1900=100	în lanț	1900=100	în lanț
1900	100		100		100		100	
1913	121,6	121,6	111,6	111,6	111,6	111,6	111,4	111,4
1938	151,5	124,5	124,1	111,3	126,0	112,9	118,0	105,9
1950	158,3	104,6	128,5	103,5	130,4	103,5	122,2	103,6
1973	202,2	127,7	153,6	119,5	153,2	117,5	154,6	126,6
1990	221,1	109,3	163,5	106,5	161,3	105,3	170,6	110,3
2000	217,8	98,5	168,0	102,7	167,6	103,9	169,3	99,3

Reiese că pe întreaga perioadă investigată populația țării noastre s-a mărit de peste 2 ori, într-un ritm mediu anual de 0,78%. Creșterea a fost constantă, înregistrându-se un indice de 221,1% și un ritm mediu de 0,88%, după care, în următorii 10 ani scade cu 1,5%, într-un ritm de -0,2%.

Pe fragmente semiseculare creșterile au fost însă inegale. În prima jumătate de secol creșterea a fost de peste 58% și ritmul de 0,92%, însă în ultimii 50 de ani sporul a fost de numai de 37,5%, iar ritmul de 0,64%. În orice caz, variațiile înregistrate pe parcurs au fost relativ mari în perioada 1900-2000, maxima coeficientului corespunzător fiind de 9,5%, dar

între 1900-1950 cifra scade la 7,5%, ca apoi, între 1950-2000, să crească la 0,8%.

Datele singularizează oarecum țara noastră, de vreme ce în alte zone ale continentului mișcarea demografică se cantonează la niveluri mai scăzute (cu circa 50%) și în limitele unor variații mult mai coborâte.

Pe ansamblul Europei creșterea populației între 1900-2000 a fost de 68%, iar ritmul de 0,52%, cu precizarea că în prima parte a secolului, sporul a fost de 28,5%, iar intensitatea de 0,50%, în timp ce în a doua parte de 30,7% și ritmul de 0,54%. Pe întreg secolul al XX-lea coefficientul de variație a fost de 5,3%, mult mai mic - 3,4% - în primii 50 de ani și

ceva mai mare - 6,6% - în următorii 50 de ani.

Acste date la nivel continental sunt foarte apropiate de cele pe care le constatăm în aria vestică a Europei. Astfel, între 1900-2000 populația acestei zone a crescut cu 67,6%, într-un ritm mediu de 0,52%, între 1900-1950 fiind de 30,4% și ritmul de 0,53%, pentru ca ulterior, între 1950-2000, cifrele să se înscrie în valori de 28,5% și, respectiv, de 0,50%. Mărimi apropiate se constată și în privința variațiilor de creștere de la etapă la etapă. Pe ansamblul perioadei, coeficientul de variație era de 4,8%, mai mic între 1900-1950, când se situa la 3,8% și mai mare între 1950-2000, când era de 5,6%.

Zona răsăriteană a continentului prezintă când similitudini, când deosebiri față de mișcarea demografică, și în consecință, când se apropiu, când se îndepărtează de curbele de evoluție ale zonei vestice ale continentului.

În răsăritul Europei populația a crescut cu 69,3%, momentul de vârf (în analiza noastră) constituindu-l ca și la români anul 1990 (+70,6%). Ritmul mediu anual de creștere este identic cu cel european, de 0,52%. Dar între 1900-1950 creșterea este de numai 22%, iar ritmul de 0,40%, mărime inferioară și nivelului românesc

și nivelului european. În schimb, între 1950-2000 creșterea este de 38,6%, ritmul de 0,65%, aproape identic cu valorile românești, dar inferioare celor europene.

Cât privește variațiile manifestate pe întreaga perioadă analizată, acestea se vor situa între cele constatate în zona apuseană a continentului și cele din România, coeficientul corespunzător fiind de 7,9%. Pentru perioada 1900-1950 valoarea respectivului coeficientul se apropie de cel european - 3,1% - dar pentru 1950-2000 de cel românesc -10,0%.

3.1.5.1. Mișcările demografice românești menționate s-au răsfrânt, între altele, în statornicirea unor evoluții mai mult sau mai puțin constante în peisajul populaționist european. Situația poate fi surprinsă sugestiv pe baza informațiilor pe care le redăm în tabelul nr. 11.

La o primă privire datele scot în evidență faptul că proporționalitățile pe parcursul celor 100 de ani nu au fost prea mari, cel puțin în comparație cu cele constatate în cazul PIB-ului.

Între 1900-2000 ponderile populației României în populația Europeană prezintau următoarea variație: 1,352 față de cea a Europei de Vest și de 1,363, în Europa Răsăriteană de 1,305.

Tabelul nr. 11

Ponderea populației României în populația europeană 1900-2000 (ani diferiți)

Anii	EUROPA	EUROPA DE VEST	EUROPA DE EST
1900	3,4	4,4	14,4
1913	3,7	4,8	15,7
1938	4,1	5,3	18,5
1950	4,2	5,3	18,7
1973	4,4	5,8	18,8
1990	4,6	6,0	18,7
2000	4,4	5,7	18,5

În toate cazurile citate mărimea acestor variații nu depășea 1,5:1, ceea ce arată la o relativ "constantă" demografică și de o parte și de altă parte a zonelor pomenite.

Pe intervale mari de timp ("semicentenare") situația nu este mult diferită.

Între 1900-1950 ponderile populației țării noastre în Europa se înscriu într-o

variație de 1,235; în Europa de Vest 1,204, în Europa de Est 1,298. Între 1950-2000 datele corespunzătoare aveau următoarele mărimi: 1,045, 1,132 și 1,010, adică mult mai scăzute decât în prima jumătate de secol.

3.1.5.2. Însă ceea ce se impune atenției este faptul că ponderile deținute de

populația României în populația europeană (la toate palierile reținute pentru analiză) față de ponderile corespunzătoare în PIB-ul total european se înscriu în valori net superioare. Simplificând, calculele, tabelul nr. 12 ne prezintă în sinteză o imagine cât se poate de relevantă în această privință.

Tabelul nr. 12

Media ponderilor populației și PIB-ului României în ponderile corespunzătoare europene, 1900-2000

Aria geografică	Populația 1	PIB 2	Diferența pct. 3
1. Europa	4,1	1,2	2,9
2. Europa de Vest	5,3	1,4	3,9
3. Europa de Est	17,6	11,5	6,1

Reiese fără echivoc că: a) România prezintă pe parcursul secolului al XX-lea, comparativ cu Europa, Europa de Vest și Europa de Est raporturi supraunitare, între ponderile demografice și cele economice (PIB); b) mărimea acestor raporturi se înscrie în valori relativ ridicate: în cazul Europei: 3,42:1, în cazul Europei de Vest: 3,78:1 și Europei de Est: 1,53:1.

Avem astfel un prim și edificator semnal că nivelul PIB-ului pe locuitor în România se va situa constant sub nivelul european.

Exprimată în alți termeni, ideea constă în aceea că economia României în secolul XX-lea a evoluat permanent în context european, sub auspiciile decalajelor.¹

¹ Continuare în nr. 2 al prezentei publicații (Decalaje II).